

E-justice în Uniunea Europeană

Dragoș Călin
 judecător, Curtea de Apel București

E-justice is broadly defined, covering the use of electronic technologies in the field of justice, but that definition is not limited to the concept of e-Justice as defined by the European Commission in its Communication of 2 July 2008 to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee entitled "Towards a European e-Justice Strategy" and in comments made by the Working Party of the Council on e-Justice.

The questions concerning the e-Justice are not confined to certain legal fields. Those are relevant in many fields of civil, criminal and administrative law. Consequently, e-Justice is deemed as a horizontal issue in the framework of European proceedings with a transnational nature.

Definiția **e-justiției**¹ este cuprinzătoare, acoperind utilizarea tehnologiilor electronice în domeniul justiției, dar sfera de aplicare a acestei definiții nu este neapărat legată de conceptul de e-justiție astfel cum este interpretat de Comisia Europeană în comunicarea din 2 iunie 2008 către Consiliu, Parlamentul European și Comitetul Economic și Social European intitulată „Către o strategie europeană în domeniul e-justiției”² și de Grupul de lucru al Consiliului pentru e-justiție.

Întrebările referitoare la e-justiție nu se limitează la anumite domenii juridice. Ele se pun în numeroase domenii ale

dreptului civil, penal și administrativ. Prin urmare, e-justiția este o chestiune orizontală în cadrul procedurilor europene care prezintă un caracter transfrontalier.

În iunie 2007, Consiliul Justiție Afaceri Interne a hotărât inițierea unor lucrări în vederea dezvoltării, la nivel european, a utilizării tehnologiei informației și a comunicării (TIC) în domeniul justiției, în special prin intermediul unui portal european, considerându-se că utilizarea acestor tehnologii noi contribuie la raționalizarea și la simplificarea procedurilor judiciare³.

Conform unor studii ale Comisiei⁴, aproximativ 10 milioane de persoane

¹ Materialul este realizat pe structura Planului de acțiune multianual 2009-2013 privind e-justiția europeană, adoptat de Consiliul Uniunii Europene

² 10285/08 JURINFO 45 JAI 305 JUSTCIV 119 COPEN 118 CRIMORG 87.

³ Utilizarea unui sistem electronic în acest domeniu permite reducerea termenelor de procedură și a costurilor de operare, în beneficiul cetățenilor, al întreprinderilor, al specialiștilor în drept și al procesului de administrare a justiției.

⁴ 10285/08 ADD 1 JURINFO 45 JAI 305 JUSTCIV 119 COPEN 118 CRIMORG 87.

sunt implicate în proceduri civile transfrontaliere și este probabil ca acest număr să crească, având în vedere intensificarea circulației persoanelor în interiorul Uniunii Europene.

Grupul de lucru pentru prelucrarea datelor cu caracter juridic (e-justiție) din cadrul Consiliului Uniunii Europene a întreprins acțiuni importante pentru a răspunde mandatelor succesive conferite de Consiliu. În acest cadru, anumite state membre au elaborat proiecte-pilot, și în special un proiect care vizează elaborarea unui portal european e-justiție.

Parlamentul European a lansat, la rândul său, un studiu de analiză privind e-justiția.

În cadrul reuniunii sale din 5-6 iunie 2008, Consiliul Uniunii Europene a invitat Grupul de lucru pentru prelucrarea datelor cu caracter juridic (e-justiție), în lumina comunicării Comisiei⁵, să examineze aspectele legate de constituirea unei structuri de coordonare și de gestionare capabile să dezvolte proiecte multiple pe scară largă și în termene rezonabile în domeniul e-justiției și să deschidă discuții privind înființarea unui program de lucru multianual.

Consiliul European din 18 și 19 iunie 2008 a salutat inițiativa „de a institui în mod treptat un portal uniformizat de e-justiție al Uniunii Europene până la sfârșitul anului 2009”.

Lucrările realizate deja în domeniul e-justiției

Anterior lucrărilor întreprinse de Grupul de lucru pentru prelucrarea datelor cu caracter juridic (e-justiție), în

E-justiția este o chestiune orizontală în cadrul procedurilor europene care prezintă un caracter transfrontalier.

cadru Uniunii Europene s-au înregistrat acțiuni în special pentru garantarea accesului la informații europene (site-urile instituțiilor europene).

Lucrări mai specifice s-au realizat sau sunt în curs de realizare, fie în cadrul punerii în aplicare a instrumentelor adoptate de Consiliu în materie civilă (rețeaua judiciară europeană în materie civilă și comercială) sau penală (de exemplu, rețeaua judiciară europeană în materie penală sau interconectarea registrelor de cazier judiciar europene), fie în baza unor inițiative ale specialiștilor în domeniu (de exemplu, rețeaua europeană a registrelor de testamente), fie într-un alt cadru cum ar fi, de exemplu, cel al creării unei rețele a registrelor de întreprinderi, interconectate EBR, și a registrelor funciare, interconectate EULIS.

Introducerea acestor inițiative în cadrul programului multianual e-justiție ar trebui, deci, să se facă în cooperare cu cei care au responsabilitatea punerii în aplicare a acestora.

Contextul e-guvernării

Sistemul e-justiției europene trebuie să fie conceput cu respectarea principiului independenței justiției.

În același timp, din punct de vedere tehnic, e-justiția trebuie să țină cont de

⁵ Trebuie ținut cont de faptul că Parlamentul European a inițiat discuții privind e-justiția

cadrul mai general al e-guvernării⁶. Există deja o expertiză solidă în materie de proiecte în domeniul infrastructurii securizate și al autentificării documentelor, iar aceasta trebuie mobilizată. În cooperare deplină cu Comisia, trebuie promovat un cadru de interoperabilitate european (EIF), dezvoltat în interiorul programului IDABC⁷. Activitățile europene în domeniul e-signature și e-identity⁸ sunt pertinente în special în materie judiciară, unde caracterul autentic al actelor este esențial.

În acest context general trebuie definit, așadar, programul multianual. Acesta trebuie să vizeze nu numai identificarea unui răspuns pe termen scurt, dar și a unui răspuns pe termen mediu și lung, care să permită astfel favorizarea, prin utilizarea TIC, a dezvoltării unui spațiu european de libertate, securitate și justiție.

Planul multianual 2009-2013 privind e-justiția europeană, adoptat de Consiliul Uniunii Europene

Un sistem e-justiție ar trebui să fie accesibil cetățenilor și operatorilor economici, practicienilor din domeniul dreptului și autorităților judiciare, care vor beneficia de tehnologiile moderne existente.

E-justiția europeană are drept vocație favorizarea creării unui spațiu de justiție european, prin folosirea tehnologiei informației și a comunicației. În acest context, proiectele dezvoltate în

cadrul e-justiției europene trebuie să implice, pe cât posibil, toate statele membre ale Uniunii Europene.

Proiectele ar trebui să favorizeze utilizarea instrumentelor legislative deja adoptate de Comunitatea Europeană și de Uniunea Europeană în domeniul justiției, fără a îndepărta, totuși, celelalte proiecte utile pentru crearea unui spațiu judiciar european.

Primul pas în această direcție ar consta, desigur, din dotarea fiecărei autorități judiciare din Uniunea Europeană cu un computer, o adresă de e-mail și o conexiune la internet. Acest deziderat ar putea să pară un truism, dar, din nefericire, nu este cazul: în numeroase cazuri, autoritățile judiciare nu sunt dotate cu acest instrument indispensabil și, chiar dacă sunt, nu au posibilitatea sau voința de a-l utiliza.

În plus, e-justiția europeană ar trebui să reprezinte un instrument de lucru pentru practicienii din domeniul dreptului și autoritățile judiciare, asigurând o platformă și funcționalități individuale pentru schimburi de informații eficiente și securizate.

Este fundamental ca dezvoltarea unei e-justiții europene să se facă în beneficiul direct al cetățenilor europeni, care beneficiază de valoarea sa adăugată, în special prin intermediul portalului. Prin urmare, trebuie ca, în momentul alegerii proiectelor sau a ordinii realizării acestora, să se țină cont de rapiditatea cu care cetățenii vor

⁶ E-guvernarea reprezintă aplicarea TIC la ansamblul procedurilor administrative.

⁷ <http://ec.europa.eu/idabc/> Preliminary Study on mutual recognition of e-Signatures for e-Government applications (2007) și eID

Interoperability for PEGS (2007).

⁸ „Standardisation aspects of e-Signature” (2007) http://ec.europa.eu/information_society/europe/i2010/docs/esignatures/e_signatures_standardisation.pdf

putea să beneficieze, în mod concret, de instrumentele e-justiției europene⁹.

Atribuțiile e-justiției europene

Lucrările întreprinse de Grupul de lucru pentru prelucrarea datelor cu caracter juridic (e-justiție) și comunicarea Comisiei permit definirea cu claritate a funcționalităților viitorului sistem al e-justiției europene.

Ar trebui stabilite trei funcții esențiale:

a) Accesul la informațiile din domeniul justiției.

Aceste informații se referă în special la legislația și jurisprudența europeană¹⁰, precum cele referitoare la statele membre.

E-justiția europeană va oferi, de asemenea, accesul, prin intermediul interconexiunilor, la informațiile administrate de statele membre în cadrul serviciului public de justiție (de exemplu, și cu respectarea normelor de funcționare ale acestui proiect, interconexiunea bazelor de date ale registrelor de cazier judiciar ale statelor membre).

b) Dematerializarea procedurilor

Dematerializarea procedurilor judiciare și extrajudiciare transfrontaliere (de exemplu, e-medierea) se aplică în special în cazul comunicării electronice între o jurisdicție și părțile interesate, în special în scopul punerii în aplicare a instrumentelor europene adoptate de Consiliu¹¹.

Comisia Europeană trebuie să examineze prioritar procedura europeană

de soluționare a litigiilor minore, titlul executoriu european și mijloacele alternative de soluționare a litigiilor (ASL), pentru a permite cetățenilor și societăților accesul direct on-line la acestea. În mod similar, trebuie revizuite Regulamentul privind notificarea și transmiterea actelor, Regulamentul (CE) nr. 1348/2000 al Consiliului din 29 mai 2000 privind notificarea și comunicarea în statele membre a actelor judiciare și extrajudiciare în materie civilă și comercială și Regulamentul (CE) nr. 1206/2001 al Consiliului din 28 mai 2001 privind cooperarea între instanțele statelor membre în domeniul obținerii de probe în materie civilă sau comercială.

c) Comunicarea între autoritățile judiciare

Simplificarea și încurajarea comunicării între autoritățile judiciare ale statelor membre, în special în cadrul instrumentelor adoptate în spațiul judiciar european, prezintă o importanță deosebită (spre exemplu, prin intermediul videoconferințelor sau al unei rețele electronice securizate).

Portalul e-justiției europene

Portalul unic al e-justiției europene a făcut obiectul unor lucrări importante în cadrul grupului „e-justiție”.

Portalul va permite accesul la sistemul e-justiției europene în ansamblul său, respectiv la site-urile europene și naționale de informații și/sau la servicii.

⁹ A se vedea și articolul 192 al doilea paragraf din Tratatul CE, lucrările Grupului de lucru al Consiliului pentru procesarea datelor juridice (e-justiție), Comunicarea Comisiei din 30 mai 2008 intitulată „Către o strategie europeană în domeniul e-justiție” (COM(2008)0329), lucrările

Comisiei Europene, în cadrul Consiliului Europei, pentru eficientizarea justiției (CEPEJ).

¹⁰ Se va stabili o legătură cu EUR-lex și N-lex.

¹¹ Regulamentul (CE) nr. 1896/2006; Regulamentul (CE) nr. 861/2007.

Acesta va permite, printr-o procedură unică de autentificare, accesul specialiștilor din domeniul justiției la diverse funcționalități rezervate lor, unde vor fi create drepturi de acces adaptate acestora. Ar putea fi oportun să se introducă, în egală măsură, o posibilitate de autentificare și pentru nespecialiști.

În plus, acesta va permite accesul la funcționalități naționale printr-o interfață multilingvă facilă și ușor de înțeles de cetățenii europeni.

Conținutul funcționalităților accesibile prin portal și gestionarea acestuia depind, bineînțeles, de deciziile Consiliului privind atribuțiile e-justiției europene și mijloacele de administrare ale acesteia.

Ideea¹² de a crea un portal destinat e-justiției este salutară, dar este necesar să fie luate în considerare atât nevoile cetățenilor Uniunii Europene, cât și cele ale profesioniștilor din domeniul dreptului, și să se faciliteze accesul la justiție prin punerea la dispoziție a unor mijloace de acces la informații transparente și ușor de utilizat. Relația dintre cetățenii Uniunii Europene și autoritățile publice naționale ar trebui facilitată, iar victimele infracțiunilor, suspectii și „utilizatorii justiției” în general ar trebui să beneficieze de instrumentele juridice ale Uniunii Europene.

Cu ocazia reuniunii informale de la Dresda, din ianuarie 2007, miniștrii de justiție, în marea lor majoritate, și-au exprimat dorința de a crea, la nivel european, un sistem descentralizat care să conecteze sistemele existente în statele membre.

Trebuie să se asigure o compatibilitate maximă între diferitele măsuri tehnice și organizaționale folosite de aplicațiile sistemelor judiciare, garantându-se, în același timp, o flexibilitate maximă statelor membre. Totuși, se impune găsirea unui acord privind formatele și protocoalele de comunicare standardizate, ținând cont de standardele europene sau internaționale existente în domeniu, care să permită un schimb interoperațional, eficient, sigur și rapid la cele mai reduse costuri.

Una dintre condițiile esențiale ale utilizării eficiente a e-justiției dincolo de frontierele naționale este stabilirea de standarde sau de interfețe uniforme pentru recurgerea la tehnologiile de autentificare și la componentele semnatărilor electronice.

Această cerință este esențială pentru funcționarea e-justiției europene, deoarece nu presupune numai simpla punere la dispoziție a unor informații juridice în beneficiul publicului. Ar trebui continuată analiza diverselor dispoziții legale în vigoare în statele membre, precum și a tehnologiilor pe care acestea le utilizează. În baza rezultatelor și a experienței înregistrate, s-ar putea stabili punerea în aplicare a unui sistem de schimb electronic de documente între statele membre, care să fie cât mai sigur posibil din punct de vedere juridic.

În contextul oferirii de servicii de e-justiție europeană care să permită comunicarea informațiilor între autoritățile judiciare sau între autoritățile judiciare și cetățeni sau specialiști, aceste date vor trebui transferate într-un cadru securizat.

¹² Rezoluția Parlamentului European din 18 decembrie 2008 conținând recomandări către

Comisia privind e-justiția (2008/2125(INI)) (2010/C 45 E/12)

Deoarece aceste date care au, în mare parte, un caracter personal în sensul legislației europene, este imperativ să se respecte principiile dispuse de această legislație.

Existența unui număr de douăzeci și trei de limbi diferite în instituțiile Uniunii Europene și preocuparea de a acorda acces într-un mod convivial la sistemul de e-justiție europeană tuturor cetățenilor din Europa implică necesitatea de a avea în vedere acțiuni orientate către traducere și interpretare în justiție.

În acest sens, este o iluzie a se crede că facilitarea accesului unui cetățean la site-ul e-justiție al unui stat membru altul decât statul membru de origine ar putea constitui o soluție suficientă: bariera lingvistică ar face inutil un acces pe scară largă.

Această provocare lingvistică ar putea fi rezolvată în special cu ajutorul sistemelor de traducere automatizată, în special în cazul formularelor utilizate în instrumentele europene, dar și prin includerea în rețea a resurselor naționale de traducere.

Pe de altă parte, este oportună crearea unei metode de lucru care să permită o traducere riguroasă, în cele douăzeci și trei de limbi ale instituțiilor Comunității Europene, a noțiunilor juridice existente în sistemele juridice ale statelor membre, ținând cont în mod deplin de aspectele de semantică.

Ministerele de justiție au optat pentru o abordare descentralizată a dezvoltării e-justiției la nivel european, în care există o anumită coordonare centrală care permite utilizarea în comun a informației la nivel european, dând posibilitatea operării independente a sistemelor naționale și evitând dificultățile inerente creării unui nou sistem centralizat de e-justiție al Uniunii Europene,

și întrucât unele state membre s-au angajat într-o cooperare bilaterală.

Pe lângă accesul la bazele de date juridice, la soluționările electronice (litigii minore, ordine de plată), la modalitățile alternative de soluționare a litigiilor (inclusiv SOLVIT) și la mediatori, ar trebui să dispună și de sisteme inteligente care să ajute cetățenii să afle cum trebuie abordate problemele juridice. Aceste sisteme ar trebui să ghideze cetățenii în ce privește găsirea unui avocat în alt stat membru, care vorbește limba lor, identificarea ajutoarelor juridice posibile și modalitățile de îndeplinire a anumitor formalități în diferite state membre (de exemplu, pentru constituirea unei societăți, prezentarea bilanțului, redactarea unui testament, vânzarea sau cumpărarea unei case).

Sistemele ar trebui să ofere indicații și pentru identificarea tipului de problemă, a acțiunilor procedurale.

Atunci când este posibil, ar trebui oferită consultanță juridică gratuită prin email, prin intermediul și sub supravegherea organismelor naționale din domeniu. Ar trebui cel puțin să fie puse la dispoziție liste cu avocați, notari, executori judecătorești, auditori, experți juridici recunoscuți oficial și traducători și interpreți autorizați din fiecare state membru, precum și legături către organismul profesional competent. Ar trebui să existe și posibilitatea de acces la asistența juridică de urgență și la poliție.

În plus, portalul ar trebui să permită și accesul la diversele registre, precum și publicarea jurnalelor oficiale naționale.

Tehnologiile informaționale s-au dovedit a fi un instrument eficient în combaterea criminalității transnaționale, fapt evidențiat de rezultatele

obținute, de exemplu, de Sistemul de informații Schengen și evoluțiile sale ulterioare. Utilizarea unor tehnologii de vârf în prevenirea și combaterea criminalității transnaționale ar trebui valorificată la maximum, iar proiecte precum Sistemul european de informații cu privire la cazierile judiciare ar trebui să se bucure de cel mai larg sprijin posibil, inclusiv din punct de vedere financiar.

Actualul sistem de obținere a probelor în materie penală din alte state membre se bazează în continuare pe instrumentele lente și ineficiente oferite de asistența reciprocă în materie penală; întrucât, acolo unde este cazul și numai dacă prin aceasta nu este afectată poziția juridică a persoanei care depune mărturie, utilizarea unor tehnici precum videoconferința ar reprezenta un progres important în ceea ce privește strângerea probelor de la distanță.

Punctele de contact din cadrul Rețelei Judiciare Europene în materie civilă și comercială din statele membre ar trebui încurajate să aibă un rol activ în dezvoltarea e-justiției, contribuind la conceperea și operarea viitoarelor portaluri, inclusiv a portalului e-justiție destinat cetățenilor, care este o parte integrantă din politica comunitară privind e-justiția, conceput, în special, pentru a oferi cetățenilor acces direct la justiție. Prima măsură în acest sens ar fi includerea pe site-urile ministerelor naționale ale justiției a unei legături către site-ul Rețelei Judiciare Europene.

Portalul ar trebui să pună la dispoziția profesioniștilor din domeniul dreptului legislația Uniunii Europene și legislația importantă a statelor membre; site-urile Formării Judiciare Europene (FJE), al Rețelei Judiciare Europene

(RJE) în materie civilă și comercială, al Rețelei Europene de Formare Judiciară (REFJ) și altele oferă deja numeroase informații utile.

Cu toate acestea, informațiile respective sunt fragmentare și greu de găsit; deciziile judiciare pertinente ar trebui puse la dispoziție; toate aceste informații ar trebui să poată fi obținute atât on-line, cât și off-line, și ar trebui să se acorde deosebită atenție mecanismelor de sincronizare care oferă informații actualizate (fluxurile RSS).

Utilizarea videoconferinței în cadrul procedurilor penale reprezintă o practică relativ comună în anumite state membre. Aceasta permite luarea depozițiilor persoanelor puse sub acuzare, a martorilor sau a experților în absența fizică a acestora și, în paralel, asigurarea unei protecții adecvate persoanelor care au nevoie. Convenția europeană privind asistența judiciară reciprocă în materie penală din 2000 stabilește anumite reguli privind audierea prin videoconferință a martorilor, a persoanelor puse sub acuzare și a experților.

Nu sunt încă disponibile statistici privind modul concret în care se utilizează videoconferința. Se pare că această tehnică nu este încă pe deplin exploatată, una dintre cauze fiind lipsa suportului electronic necesar. Suportul și asistența financiară a Uniunii Europene trebuie asigurate cât mai repede posibil.

Ansamblul acestor aspecte impune stabilirea unei proceduri care să permită alegerea standardelor tehnice care ar putea fi utilizate pentru a se permite interoperabilitatea sistemelor statelor membre, precum și, după cum este uzanța în cazul proiectelor din domeniul TIC, definirea repartizării între:

a) conducerea lucrărilor, adică luarea de decizii în privința structurii și a funcționării sistemului e-justiției europene și a proiectelor care trebuie implementate. Această funcție ar putea necesita, uneori, lucrări de natură juridică, de exemplu ar putea indica lucrările întreprinse în domeniul interconectării cazierelor judiciare;

b) conducerea proiectului, adică realizarea diferitelor servicii ale e-justiției europene, precum elaborarea de interfețe multilingve pentru utilizatori, în deplină cooperare cu statele membre, și evoluția sistemelor. În plus, conducerea proiectului cuprinde și întreținerea completă a sistemului.

Această structură ar trebui să fie formată, pe de o parte, din experți TIC și, pe de altă parte, să fie echipată cu capacități de traducere. Se au în vedere mai multe posibilități, complementare:

a) unul sau mai multe state membre se pot oferi să asigure administrarea acestei structuri în deplină coordonare cu celelalte state membre în cadrul grupului „e-justiție”;

b) această funcție poate fi asigurată de Comisia Europeană, prin mijloace ce urmează să fie definite;

c) crearea unei agenții europene.

Există mai multe modalități, în funcție de dimensiunea acestora și de gradul de autonomie. Cu toate acestea, este vorba despre o opțiune lungă și complexă ce trebuie pusă în aplicare și care nu poate fi avută în vedere decât pe termen mediu, în funcție de evoluția lucrărilor.

Realizarea portalului e-justiției europene presupune mobilizarea e mijloace financiare importante, destinate în principal:

a) încurajării, la nivel național, a înființării sistemului e-justiție, ceea ce ar favoriza punerea în practică a e-justiției europene;

b) realizării de proiecte la nivel european, inclusiv în ceea ce privește crearea și dezvoltarea portalului e-justiției europene.

Orice progres tehnologic este binevenit în măsura în care nu periclitează drepturile fundamentale. O adevărată strategie e-justiție nu poate funcționa fără armonizarea garanțiilor procedurale și a garanțiilor de protecție adecvată a datelor în domeniul cooperării în materie de justiție penală.